

Globális trendek az egészségügyi könyvtárakban

VIZVÁRI DÓRA

könyvtárvezető, OKFŐ Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár

vizvari.dora@okfo.gov.hu

A *Health Information and Libraries Journal* 2021 év végi és 2022 év eleji lapszámaiban egy háromrészes cikksorozat jelent meg az egészségügyi könyvtárak új feladatainak és kihívásainak témájában.

A három részben közölt tanulmány bevezetőjében leírják, hogy egy olyan 2017 és 2020 között megjelent cikksorozatra alapozták munkájukat, amelyben 12 ország mutatkozott be. Az országok: Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália, Kína, Anglia, két afrikai ország: Uganda és Tanzánia, továbbá öt európai: Svédország, Belgium, Németország, Románia és Svájc.

Ezen sorozatban megjelenő szerzőket keresték meg és kérték fel, hogy írjanak egy-egy rövid bekezdést azokról a folyamatokról, amelyek ebben a 12 cikkben felmerültek. Átnézve az érintett témákat, végül 11 trendet emeltek ki, amelyek térképként vázolhatják fel a világ egészségügyi könyvtárainak változásait és kihívásait.

A háromrészes közlemény mindegyike 3-4 kiemelt trendet mutat be, illetve azokat a hozzászólásokat, amelyeket az egyes országok szerzői emeltek ki.

1. könyvtári személyzet számára új szerepek és kihívások megjelenése

Ausztrália: Fontos új feladat a könyvtárosok számára Ausztráliában, hogy demonstrálják az egészségügyi könyvtárak értékét. Egy felmérés során azt a megállapítást teheték, hogy az érintett könyvtárak minden egyes dollárra vetítve 9 dollárnyi nyereséget hoznak vissza az adott intézmény számára. Ugyanakkor azonban az is igaz, hogy hiába emelkednek az árak és nő az egészségügyi személyzet létszáma, a könyvtári költségeket és létszámkereteket folyamatosan csökkentik.

Belgium: Új kihívás a könyvtárosok számára az oktatás keretein belül az információs műveltség támogatása. Ezt nem magukban, hanem egy team keretein belül tudják a könyvtárosok megvalósítani.

Kanada: Az új technológiák és a tudás terjesztésének új modelljei folyamatos kihívás elé állítja a könyvtárosokat. A könyvtáraknak azonban továbbra is növekvő pénzügyi nyomással kell szembenézniük. Kanadában épp egészségügyi reform zajlik, még túl korai megmondani, hogy ez hogyan fogja érinteni az egészségügyi könyvtárakat.

Kína: A különböző kihívások, köztük a technológiai innovációk és pénzügyi megszorítások ellenére a könyvtárosok bizakodók.

Anglia: Növekvő használói elvárások mellett folyamatosan csökkenő költségvetéssel kell a könyvtáraknak megküzdeniük. Mindemellett a technológia is gyorsan változik. Egy 2014-es közlemény alapján kiderült, hogy 15 évre szóló stratégiai kezdeményezés rögzíti az NHS (National Health Services) könyvtárak számára a folyamatos munkaerő fejlesztést, előírja, hogy az NHS tagjai a legmegbízhatóbb evidenciákat használják a betegek ellátása során, továbbá elvárja, hogy az NHS könyvtárak vegyenek részt a betegek és a lakosság egészségügyi információkkal való ellátásában.

Németország: A nem-hagyományos könyvtári szolgáltatások iránti igény növekedését tapasztalják a könyvtárak. Ezek között a RDM (Data Research Management = kutatási adatok kezelése) és open access támogatása, új képzések bevezetése a tudományos publikálás és a tényeken alapuló orvoslás terén.

Románia: A könyvtárak továbbra is küzdenek a költségmegtakarításokkal.

Svédország: A változó igények változó szakértelmet igényelnek a könyvtáraktól is. Hiányzik a kellő számú speciális tudással, tudományos (PhD) fokozattal rendelkező kolléga a svéd orvosi könyvtárakból.

Tanzánia: A fő probléma a korlátozott anyagi támogatások kérdése, illetve az, hogy nagyon kevés a specializálódott orvosi könyvtárosok száma. Ugandában hasonlóak a problémák.

USA: Folyamatosan növekszik az egészségügyi könyvtárakkal kapcsolatos elvárások kifinomultsága.

Ezzel párhuzamosan egyre nagyobb szerepet kapnak a könyvtárosok a személyre szabott orvoslásban és bioinformatikában. Már 2005-ben megállapították a jövőre nézve, hogy a könyvtárosok az orvosi team tagjai lesznek. Részt fognak venni a pályázatok írásában, bioinformatikai adatbázisok kezelésében, tagjai lesznek a tényeken alapuló orvosi kurzusoknak, be fogják vonni őket a többnyelvű egészségügyi információs műveltséget támogató programokba, közösségi együttműködésekbe. Ez a jövőkép kiállta az idők próbáját.

Az első trend elég részletesen megmutatja az egyes régiók és országok közötti eltéréseket és hasonlóságokat is. A további kérdések esetében az összefoglaló megállapítások kiemelése is elengedő képet adhat.

2. Kutatók támogatása, adatmenedzsmentben (RDM) való részvétel, az intézményi repozitórium kezelése

Egyre nyilvánvalóbb tény, hogy a hagyományos könyvtárosi tudás a digitális adatok és információk kezelésébe is átvihető. Az egyes országok sorra ismerik fel a kutatási adatok menedzselésének fontosságát, amely magába foglalja a dokumentációk gyűjtését, az adatok gondozását és megőrzését is. A könyvtáraknak jártasságuk van a kutatási adatok menedzselésének támogatásában. Több egészségügyi könyvtár fejlesztett kutatási-adat kezelő platformot, ezzel segítve az intézményben keletkező kutatási adatok kereshetőségét. A könyvtárosokat bevonják az intézmény repozitóriumának létrehozásba és kezelésébe is, többen részei a kutatói csapatnak is.

3. Összefoglaló közlemények írásában és adatelemzésekben való részvétel

Annak ellenére, hogy a könyvtárosok már régóta közreműködnek az összefoglaló közlemények megszületésében, a kutatóknak is egyre nyilvánvalóbb, hogy könyvtárosoktól kér segítséget.

4. Egészségtudományi könyvtárosok szakmai fejlesztése

A folyamatos szakmai fejlődés lett az új norma az egészségügyi könyvtárak számára. Már 2012-ben is elmondható volt, hogy a könyvtárosoknak nagyobb hangsúlyt kell fektetniük a képességeikre és aktivitásukra, mint a fizikális könyvtárakra. Azokban az országokban, ahol nincs konkrét orvosi könyvtárosképzés, ott különösen fontos az aktív könyvtárosok továbbképzése. Az alap könyvtáros képesítések már nem feltétlenül szükségesek. Szakmai szervezetek nyújthatnak továbbképző programokat a tagjaik számára.

5. Kutatók, orvosok és diákok számára tréningek és oktatások biztosítása

Az oktatás és képzés továbbra is prioritást élvez az egészségtudományi könyvtárosok számára. Az változott, hogy a big data és a digitális információ világának megjelenésével a könyvtárosok szaktudása egyre fontosabb, és az általuk nyújtott képzések köre is bővül.

6. Egészség-értés, egészséggel kapcsolatos ismeretek (health literacy) átadásának támogatása

Az egészségügyi információs ismeretek definíció magában foglalja az egészségügyi információk megszerzésének, a média-források kezelésének, az orvosi információk értelmezésének, és a népszerű orvosi tudományos közlemények megértésének képességét. Ezen ismeretek nemcsak az orvosi személyzet számára fontosak, de a betegek és a civil lakosság számára is hasznos tudást jelentenek. Ezen a téren is szerephez jutnak az egészségtudományi könyvtárosok, legalábbis néhány országban már aktívan foglalkoznak ezzel a feladattal.

7. Együttműködésekben, közösségi, szakmai hálózatokban való részvétel

Az egészségtudományi könyvtárosok régóta részt vesznek szakmai hálózatokban és együttműködésekben. Ezt azonban csak négy szerző említette jelentős tendenciaként. Talán a legtöbb országban a hálózatépítés annyira a mindennapok része, hogy már nem számít új trendnek.

8. Könyvtári terek újrahasznosítása

Számos egyetemi könyvtár vált át az olvasó-, könyv- és folyóirat-központú konfigurációról egy olyan modellre, amelyben a tanulás kap központi szerepet, és ahol a könyvtári személyzet oktatóként dolgozik, nem csupán szolgáltatóként. A fizikai könyvtár szociálisabb környezetté fejlődött, ahol a diákok összegyűlnek, hogy tanuljanak és csoportos feladatokon dolgozzanak. Az új felhasználói igények közé tartoznak a csendes terek a tanuláshoz, csoportszobák a közös munkához, valamint terek a társasági élethez, természetesen mindegyik kényelmes, gyors wi-fit és a mobileszközök töltéséhez és használatához szükséges konnektorokat kínál.

9. Felhasználói élményekre való odafigyelés

A felhasználói élmény (UX = user experience) központi eleme a könyvtárak munkájának. Ezért is fontos felmérni az olvasói és könyvtárhasználói igényeket és szokásokat.

1. táblázat. Trendek és a rájuk hivatkozó országok

Trendek		A trendre hivatkozó országok
1.	A könyvtári személyzet számára új szerepek és kihívások megjelenése	Ausztrália, Belgium, Kanada, Kína, Anglia, Németország, Svédország, Tanzánia, Uganda, USA
2.	Kutatók támogatása, adatmenedzsmentben (RDM) való részvétel, az intézményi repozitórium kezelése	Ausztrália, Belgium, Kanada, Kína, Németország, Románia, Svédország, Tanzánia, USA
3.	Összefoglaló közlemények írásában és adatelemzésekben való részvétel	Belgium, Kanada, Kína, Németország, Svédország, Svájc, Uganda, USA
4.	Egészségtudományi könyvtárosok szakmai fejlesztése	Ausztrália, Kanada, Kína, Anglia, Románia, Tanzánia, Uganda, USA
5.	Kutatók, orvosok, diákok számára tréningek és oktatások biztosítása	Ausztrália, Kína, Svájc, Németország, Anglia, USA
6.	Egészség-értés, egészséggel kapcsolatos ismeretek (health literacy) átadásának támogatása	Ausztrália, Belgium, Kína, Anglia, Németország
7.	Együttműködésekben, közösségi-, szakmai hálózatokban való részvétel	Tanzánia, Uganda, USA
8.	Könyvtári terek újrahaznosítása	Belgium, Anglia, Svédország
9.	Felhasználói élményekre való odafigyelés	Kanada, Anglia, Románia
10.	A technológia fejlődésének hatása a szolgáltatás biztosítására	Kanada, Kína, Anglia
11.	Civil lakossággal való foglalkozás	Belgium, Anglia

10. A technológia fejlődésének hatása a szolgáltatás biztosítására

A technológia hatása nem csak a könyvtárosok tevékenysége, hanem a felhasználók kérései, elvárásai, preferenciái és viselkedése szintjén is nyilvánvaló. A legtöbb felhasználó már elvárja, hogy távolról is elérhesse a könyvtárat. Mivel a könyvtárhasználók új technológiákat alkalmaznak, a személyzetnek támogatnia kell azokat, ez képzést igényelhet mind a könyvtárosok, mind a könyvtárhasználók számára.

11. Civil lakossággal való foglalkozás

Bár nem minden egészségügyi könyvtárat használnak a betegek és a civil lakosság, a közkönyvtárakkal és közösségi szervezetekkel folytatott kapcsolatfelvételi munkán keresztül a könyvtárak megtalálhatják a nyilvánossággal való kapcsolatteremtési módokat.

Ha a trendek között lehet hierarchiát felállítani, akkor elmondható, hogy egyes, akár alapvetésnek számító kérdéseket csak az elmaradottabb területek országai emeltek ki, mint napi kihívást. A klasszikus könyvtári tevékenységektől eltérő trendet viszont a fejlettebb

országok könyvtárosai említik, illetve alkalmazzák. Ami mégis közös, kiemelendő pont, az a folytonos változáshoz való alkalmazkodási képesség, az új képességek elsajátítása, a tanulásra és továbbképzésben való részvételre való igény.

Megjegyzés: A szöveg egészség tudományi (*health science*) könyvtárakat nevez meg, azonban abból, hogy egyetemekre is utalnak a válaszadók, ezen trendek az orvosi (*medical*) és klinikai (*clinical*) könyvtárakra is vonatkozhatnak. A könyvtártípusok definíciója nem szerepel a közleményben. ■

Irodalomjegyzék

1. Murphy J. Global trends health science libraries: Part 1. Health Information & Libraries Journal. 2021;38(4):319–24.
2. Murphy J. Global trends health science libraries: Part 2. Health Information & Libraries Journal. 2022;39(1):82–90.
3. Murphy J. Global trends health science libraries: Part 3. Health Information & Libraries Journal. 2022;39(2):185–93.